

HAKKÂRİ İLİ BAĞ YETİŞTİRİCİLİĞİNİN ANALİZİ

Ömer Faruk ÖZATAK¹, Adnan DOĞAN², Ahmet KAZANKAYA³, Cüneyt UYAK²

¹Öğr. Gör., Hakkâri Üniversitesi, Yüksekova Meslek Yüksekokulu, Yüksekova/HAKKÂRİ

²Yrd. Doç. Dr., Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Bahçe Bitkileri Bölümü, VAN

³Prof. Dr., Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Bahçe Bitkileri Bölümü, VAN

Geliş tarihi / Received: 11.09.2017, Kabul tarihi / Accepted: 20.06.2018

ÖZET

Bu çalışma ile Hakkâri İl’inde yapılan bağcılığın mevcut durumunun ve genel sorunlarının tespit edilmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla 2016–2017 yıllarında Hakkâri’nin Merkez, Şemdinli ve Çukurca ilçelerinde bağ yetiştiriciliğinin yaygın olduğu köylerde 102 bağ yetiştiricisine, bağcılığın tüm aşamalarını içeren anket soruları yöneltilmiştir. Çalışmada elde edilen veriler ışığında yetiştiricilerin yaş ortalaması, meslekleri, eğitim durumları, bağ verimleri ve ürünlerini değerlendirme şekilleri hakkında genel bilgi edinilmesi amaçlanmıştır. Bu çalışmanın sonuçlarına göre %25.5 hiç okula gitmemiş, %37.3’ünün ise ilkokul mezunu olduğu belirlenmiştir. Ankete katılanların yaş ortalaması 47 olarak belirlenmiştir. İşletme sahiplerinin tamamının kendi arazisine sahip olduğu, katılımcı mesleğinin %60.8 oranında çiftçi olduğu, üreticilerin herhangi bir kooperatif ya da birliğe üye olmadıkları tespit edilmiştir. Ayrıca bağ alanı bakımından %80.4’lük bir oranda 5 dönümden küçük araziler üzerinde bağcılık yaptıkları gözlenmiştir. Bu çalışma ile Hakkâri İli ve ilçelerinde yapılan bağcılığın temel sorunlarına çözümler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Hakkâri, bağcılık, anket, üzüm yetiştiriciliği

THE ANALYZE OF VITICULTURE IN HAKKÂRİ PROVINCE

ABSTRACT

In this study, it is aimed to determine the current condition and general problems of viticulture of Hakkâri city. For this purpose, questions containing all stages of viticulture were directed to 102 vine growers living at Hakkâri city and its counties where vineyards are widely-grown. It is aimed that get general information about growers’ age averages, professions, educational situations, vineyard yields and the ways of evaluating the products. According to the results of this study, it was determined that 25.5% never went to school and 37.3% graduated from primary school. The average age of the survey participants was 47. It has been determined that all of the vineyard owners have their own land, participant profession is 60.8% farmer and the growers are not members of any cooperative or association. It was also determined that they perform viticulture on lands which small than 5 acres in 80.4% percent. This study has presented solutions to the basic problems of viticulture in Hakkâri and its counties.

Keywords: Hakkâri, viticulture, survey, grape growing

GİRİŞ

Bağcılık, insanoğlunun en eski tarımsal aktivitelerinden biridir. Bağcılık için yerkürenin en uygun iklim kuşağında bulunan ülkemiz, asmanın gen merkezi olmasının yanı sıra, son derece eski ve köklü bir bağcılık kültürüne de sahiptir. Anadolu bağcılık kültürünün anavatanı olması nedeniyle çok fazla çeşit ve tip zenginliğini bünyesinde barındırır [6].

Türkiye ekonomisine katkısı ve beslenmedeki yeri nedeni ile üzüm, önemli bir

tarımsal ürünümüzdür. Anadolu’da üzüm üretimi antik çağlardan beri yapılmaktadır [1].

Türkiye’de ekolojik koşullar dikkate alındığında Doğu Anadolu’da birkaç il ve yüksek yaylalar dışında her yerde bağcılık yapılabilmektedir. Bağ alanları ekilebilir tarım alanlarımızın %3.1’ini, bağ-bahçe alanının %16’sını teşkil etmektedir [7].

Ülkemizin henüz yeterince keşfedilmemiş bağ bölgelerinden biri de Hakkâri ilidir. Hakkâri ili, kendine has üzüm çeşitlerini barındıran ve bağcılık faaliyetinin oldukça eskilere dayandığı bir merkezdir. Hakkâri’de

arazinin dağlık olması nedeniyle bağ alanları çok dağınıktır. Genellikle ev önlerinde, tarlalarda ve bir kısmı yamaç alanlarda bulunmaktadır. İl, ilçe ve köylerinde eski usul bağcılık yapılmakta; önemli bir kısmı yaşlı omcalardan oluşan bağlarda üzüm çeşitleri karışık olarak yetiştirilmektedir. Bağ alanları özellikle Zap Vadisi'nde, Şemdinli'de, Çukurca'da ve biraz da Yüksekova ilçesine bağlı köylerde yoğunlaşmıştır. Özellikle Zap vadisinde bulunan köylerde yaşayan halkın söylediklerine göre, 1900'lü yılların başında bölgede yaşamış Nasturiler'in bağcılığa önem verdiği, gerek düz alanlarda gerekse eğimin çok olduğu yamaçlarda yapmış oldukları teraslamalarla üzüm yetiştiriciliği yaptıkları, elde edilen üzümün çoğunu da şarap olarak değerlendirdikleri belirtilmiştir [11].

Bu çalışma ile Hakkâri yöresinde yapılan bağcılığın genel hatlarıyla incelenmesi, mevcut durumun ortaya konulması, temel sorunların tespiti ve belirlenen sorunlara çözümler sunulması amaçlanmıştır.

MATERYAL VE METOT

Materyal

Bu araştırmadaki veriler, 2016–2017 yıllarında Hakkâri ili merkez (Zap Vadisi), Şemdinli ve Çukurca ilçelerinde 102 üretici ile yüz yüze görüşmek suretiyle elde edilmiştir.

Metot

Hakkâri yöresinde bağcılığın yaygın olarak yapıldığı yerler ilde üretim yapan çiftçilere sorulmak suretiyle belirlenmiştir ve yüz yüze anket gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın anket sayısı Oransal Örneklem Yöntemi ile tespit edilmiştir [9, 10].

$$n = \frac{N \times p \times (1 - p)}{(N - 1) \times q^2 p x + p \times (1 - p)}$$

Eşitlikte;

N = Örnek hacmi;

N = Seçilen köylerdeki toplam üretici sayısı

p = Bağcılık yapan çiftçi oranı

1-p = Bağcılık yapmayan çiftçi oranı

q²px = Varyans

%95 güven aralığı ve %7.5 hata payı kabul edilip, p=0.50, (1-p)=0.50 dikkate alınarak hesaplama yapılmıştır. Hesaplama sonucu örnek hacmi (n) 102 olarak belirlenmiştir.

İstatistiksel Analizler

102 çiftçiden derlenen veriler, öncelikle arazide anket formlarına işlenmiş, daha sonra bu bilgiler Google Formlar uygulamasına aktarılmıştır. Yapılan çalışmanın sonuçları Microsoft Excel formatına dönüştürülmüş ve sosyal bilimler alanında sık kullanılan SPSS istatistik paket programı kullanılarak analiz edilmiştir. Değişkenler arasındaki ilişki ve farklılıkların belirlenmesinde frekans dağılımları üzerinden işlem yapan ki-kare testi (chi-square test) kullanılmıştır. Ki-kare testi, iki veya daha fazla değişken grubu arasında ilişki bulunup bulunmadığını incelemek için kullanılır [2].

BULGULAR

Üretici eğitim durumları

Ankete katılan katılımcıların %25.5'inin hiç okula gitmediği, %37.3'ünün ilkökul mezunu olduğu, %9.8'inin ortaokul mezunu olduğu, %25.5'inin lise mezunu olduğu ve %2'sinin ise yüksekökol mezunu olduğu belirlenmiştir. Analiz sonuçlarına göre üreticilerin eğitim seviyelerinin düşük olduğu söylenebilir (Çizelge 1).

Üretici yaş grupları

Ankete katılan üreticilerin yaş grupları arasında %80.4 ile en yüksek oran 40–60 yaş aralığındaki üreticiler olduğu görülmüştür. Katılımcıların yaş ortalaması 47 olarak tespit edilmiştir (Çizelge 2).

Katılımcı meslekleri

Ankete katılan bireylerin meslek grupları incelendiğinde %60.8 oranında çiftçi olduğu görülmektedir. %13.7'lik bir oranın ise işsiz olduğu göz önüne alınırsa, bu kişilerin başka işleri olmadığı için bağcılık yaptıklarını düşünebiliriz (Çizelge 3).

Bağcılık yapma süresi

Katılımcıların 54.9'unun 20 yıldan az bir süredir bağcılık yaptıkları, %39.2'lik bir kısmın ise 20–45 yıl arası bağcılık yaptıkları belirlenmiştir. 45 yıldan daha uzun bir süre bağcılık yapanların oranı ise %5.9 olarak tespit edilmiştir (Şekil 1).

Kooperatifçilik durumu

Ankete katılan katılımcıların herhangi bir kooperatife ya da birliğe üye olmadıkları belirlenmiştir.

Sahip olunan bağ alanı

Sahip olunan bağ alanı 3 grupta toplanmış olup 1–5 da arası bağı olanlar %84.3 olarak belirlenirken, 10 da ve daha fazla bağ alanı olanlar ise %2 olarak tespit edilmiştir (Çizelge 4).

Bağın sulanma durumu

Üreticilerin bağlarını sulama durumları göz önüne alındığında %62.7'lik bir oranın bağlarını hiç sulamadıkları tespit edilmiştir. %23.5'lik bir kesimin yeterince suladığı, %13.8'lik kesimin ise az suladığı ortaya çıkmıştır (Çizelge 5).

Üreticilerin üretimini yaptıkları üzüm çeşitleri

Ankete katılan katılımcılara ürettikleri üzüm çeşitlerinin adlarını bilip bilmedikleri sorulmuş, %90.2 oranında evet cevabı alınmıştır. Üreticilerin 4 üzüm çeşidini çok fazla ürettikleri belirlenmiştir. Buna göre %35.4 oranında Zerik, %31.9 ile Tayifi, %18.6 ile Reşik ve %14.2 ile Besyane çeşidi oluşturmaktadır. Bu 4 üzüm çeşidinin dışında başka üzüm çeşitleri de yetiştirilmektedir. (Anketin bu bölümünde birden fazla seçenek işaretlenmiştir). Ancak yörenin iklimine adaptasyon bakımından bu 4 çeşidin daha geniş bir alana uyum sağladığı söylenebilir (Şekil 2).

Üreticilerin üzüm üretme amaçları ve değerlendirme şekilleri

Ankete katılan katılımcıların %74.5'i üzümü kendi tüketimleri için ürettiklerini, %25.5'inin ise iç pazara yönelik ürettiklerini belirtmişlerdir (Şekil 3). Ayrıca katılımcıların %2'si üzümlerini pekmez yaptıkları, %11.8'i kuru üzüm yaptıkları, %96.1'in sofralık olarak tükettikleri ve %27.5'inin ise taze olarak pazara sunduğu belirlenmiştir (Şekil 4) (Anketin bu bölümünde birden fazla seçenek işaretlenmiştir).

Çizelge 1. Ankete katılan üreticilerin eğitim durumlarına göre dağılımı

Table 1. Distribution of the respondents by educational status

Eğitim Durumu Education	Adet Number	Oran (%) Percentage
Hiç okula gitmemiş / Illiterate	26	25.5
İlkokul / Primary school	38	37.3
Ortaokul / Middle school	10	9.8
Lise / High school	26	25.5
Yüksekokul mezunu / University	2	1.9
Toplam / Total	102	100.0

Çizelge 2. Ankete katılan üreticilerin yaş gruplarına göre dağılımı

Table 2. Distribution of the respondents by age groups

Yaş grupları/Age groups	Adet/Number	Oran/Percentage (%)
1. grup (<40 yaş)	16	15.7
2. grup (40–60 yaş arası)	82	80.4
3. grup (>60 yaş)	4	3.9
Toplam	102	100.0

Çizelge 3. Ankete katılan üreticilerin meslek gruplarına göre dağılımı

Table 3. Distribution of respondents by occupational groups

Meslek grubu/ Profession group	Adet Number	Oran (%) Percentage
Çiftçi / Farmer	62	60.8
Devlet memuru / Staff	4	3.9
Esnaf / Tradesman	4	3.9
Emekli / Retired	6	5.9
Serbest meslek / Other	12	11.8
İşsiz / Unemployment	14	13.7
Toplam / Total	102	100.0

Çizelge 4. Ankete katılan üreticilerin sahip oldukları bağ alanlarının dağılımı

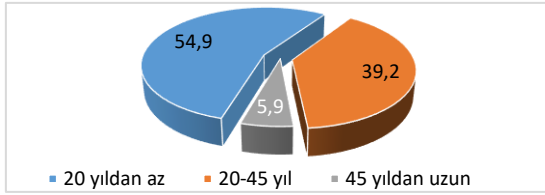
Table 4. The distribution of the vineyard areas of the respondents

Bağ Alanı/Vineyard	Adet/Number	Oran/Percentage (%)
1–5 da	86	84.3
5–10 da	14	13.7
10 da<	2	2.0
Toplam Total	102	100.0

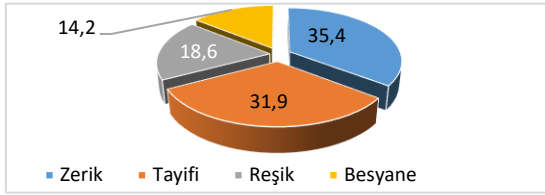
Çizelge 5. Ankete katılan üreticilerin bağlarını sulama durumu

Table 5. The irrigation status of participants' vineyard areas

Sulama durumu Irrigation	Adet Number	Oran (%) Percentage
Hiç sulanmıyor / No irrigation	64	62.7
Az sulanıyor / Little irrigated	14	13.8
Yeterince sulanıyor / Irrigated	24	23.5
Toplam / Total	102	100.0

Şekil 1. Ankete katılan katılımcıların bağcılık yapma sürelerinin dağılımı
Figure 1. Distribution of viniculture duration of participant

Şekil 2. Ankete katılan katılımcıların yetiştirdikleri üzüm çeşitlerinin dağılımı
Figure 2. Distribution of grape varieties cultivated by participant

Üreticilerin ürettikleri 2. ürün

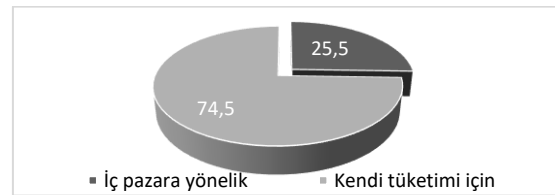
Ankete katılan üreticilere üzümünden başka meyve üretip üretmedikleri sorulmuştur. Buna göre üreticilerin %62.7'si ikinci bir ürün ürettikleri, %37.3'ün ise 2. ürün üretmedikleri belirlenmiştir. Ayrıca üreticilerin %30.6 oranında en fazla ürettikleri ürün elma olurken, en az ürettikleri ürün ise %1.2 ile zerdali olmuştur (Şekil 5).

Üreticilerin kullandığı terbiye sistemleri

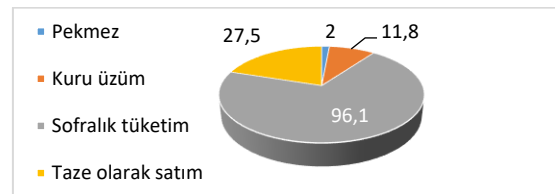
Ankete katılan katılımcıların bağlarında kullandıkları terbiye sistemlerine bakıldığında %56.9 oranında goble, %27.5 oranında çardak, %3.9 ağaca sardırma ve %3.9 ise telli terbiye sistemini kullandıkları belirlenmiştir. Ayrıca %7.8'lik bir kısım ise terbiye sistemi hakkında fikirleri olmadığını ifade etmişlerdir (Çizelge 6). Bunun yanında üreticilere kullandıkları terbiye sisteminden memnun olup olmadıkları sorulmuş, %80.4 oranında memnun olduğunu, %19.6 ise memnun olmadığını belirtmişlerdir. Bağda kullanılan terbiye sisteminin neden tercih edildiği sorusuna, üreticilerin %42'si tavsiye edildiği için, %36'sı verim ve kaliteyi arttırmak için, %8'i kültürel işlemleri kolaylaştırmak için, %8'i hasadı kolaylaştırmak için, %6'sı ise iklim şartlarından dolayı tercih ettiklerini ifade etmişlerdir.

Çizelge 6. Ankete katılan üreticilerin kullandıkları terbiye sisteminin dağılımı
Table 6. Distribution of the vine training system used by grape producers

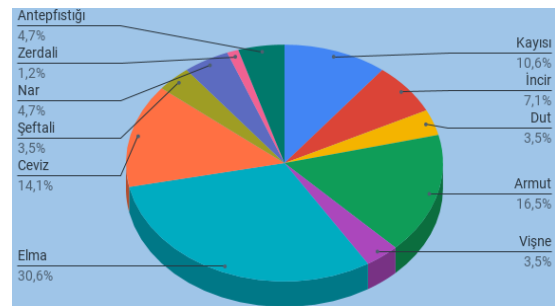
Terbiye sistemi Training systems	Adet Number	Oran Percentage (%)
Goble	58	56.9
Çardak	28	27.5
Ağaca sardırma	4	3.9
Telli terbiye	4	3.9
Terbiye sistemi hakkında fikrim yok	8	7.8
Toplam	102	100.0

Şekil 3. Katılımcıların üzüm üretme amacı
Figure 3. Participants' purpose of grape producing

Şekil 4. Katılımcıların ürünü değerlendirme şekilleri
Figure 4. The evaluation type of products producing by participants

Şekil 5. Katılımcıların ürettikleri 2. ürün durumunun dağılımı
Figure 5. The distribution of the second product state that participants produce

Dekara verim

Üreticilere dekara ne kadar üzüm ürettikleri sorulmuş ve genel olarak dekara verimin oldukça düşük olduğu gözlenmiştir. Buna göre 100-200 kg/da verim alanların oranı %66.7, 201-400 kg/da verim alanların oranı %17.6, 401-600 kg/da verim alanların oranı %9.8,

601–800 kg/da verim alanların oranı %3.9, 1000 kg ve üzeri verim alanların oranı ise %2 olarak belirlenmiştir (Çizelge 7).

Hakkâri yöresinde yapılan bağcılıkta genel manada dekara verimin çok düşük kaldığı söylenebilir. Dekardan 100–200 kg verim aldığını beyan edenlerin oranı %66.7 olarak belirlenmiştir. Dekardan 201–400 kg üzüm alanların oranı %17.6 oranına karşılık gelmektedir. Ülkemizdeki bağ alanlarından elde edilen verimle kıyaslandığında verim oranının çok düşük kaldığı söylenebilir. Yörede uğraşısı bağcılık olanların bağcılık tekniği ve kültürü ile ilgili yeterli bilgi düzeyine sahip olmadıkları anlaşılmaktadır. Yöre bağlarının %37.3'ü yeterli sulanıyor ve az sulanıyor olması verimi etkilemesi gerekirken bunun gerçekleşmediği görülmektedir (Çizelge 8).

Aynı zamanda terbiye şekli olarak telli terbiye ve goble terbiye şekli kullananların oranı %60.8 olarak belirlenmiştir. Verilen terbiye sistemlerinin genel manada verime etkisinin yansımadığı, ankete katılanların bu iki terbiye sistemini kullanma oranı %60.8 iken bunların dekardan aldıkları verim 100–200 kg ile sınırlı kaldığı belirlenmiştir. Buradan çıkartılabilecek husus, bu durumun ciddi manada uygulama ve bilgi eksikliğinden kaynaklanabileceği, aynı zamanda budama, gübreleme, hastalık ve zararlılarla mücadele ve kültürel uygulamalarda yapılan eksikliklerden oluşabileceği düşünülmektedir. Bunun yanında goble şekli terbiye sisteminin Şemdinli'de oldukça yaygın olduğu, telli terbiye sisteminin bu ilçede yaygınlık kazanmadığı görülebilir. Yörede kış şartlarının sert geçmesinden ve aşırı kar yağışının omcaların dallarını kırmasından dolayı çiftçiler telli terbiye sistemini tercih etmediklerini ifade etmişlerdir. Ayrıca ağaca sardırma şeklinin Çukurca'da yaygın olduğu gözlenebilmektedir. (Çizelge 9).

Bağdaki omca sayısı ve omca başına verim

Yapılan anket neticesinde üreticilerin bağlarındaki omca sayısı 3 gruba ayrılmış olup, 1 grupta bağında 250'den az omcası olanlar, 2. grupta 251–500 arası omcası olanlar, 3. grupta ise 500'den fazla omcası olanlar yer almıştır. 1. grubun oranı %49, 2. grubun oranı %39.2, 3. grubun oranı ise %11.8 olarak belirlenmiştir (Şekil 6). Ayrıca omca başına verim bakımından da üreticiler 3 gruba ayrılmış, 1

grupta yer alanlar 1–10 kg arası, 2. grupta yer alanlar 11–20 kg, 3. grupta yer alanlar ise 20 kg ve üzeri olarak gruplandırılmıştır. 1. grupta yer alanların oranı %64.7, 2. grupta yer alanların oranı %29.4, 3. grupta yer alanların oranı ise %5.9 olarak belirlenmiştir (Şekil 7).

Gübre kullanımı

Ankete katılan üreticilere bağlarında gübre kullanıp kullanmadıkları, kullanıyorlarsa ne tür gübre kullandıkları sorusu yöneltilmiştir. Buna göre üreticilerin %68.6'sı ahır gübresi kullandığını, %31.4'ü ise hiç gübre kullanmadığını belirtmiştir (Şekil 8). Çiftçilerin hiçbirinin kimyasal gübre kullanmadığı belirlenmiştir. Ahır gübresi kullananların %17.1'inin gübreyi her yıl uyguladığı, %74.3'ünün 2 senede bir uyguladığı, %8.6'sının ise 3 senede bir uyguladığı belirlenmiştir (Şekil 9). Ayrıca üreticilerin tamamı gübreyi ilkbaharda uyguladıklarını belirtmişlerdir.

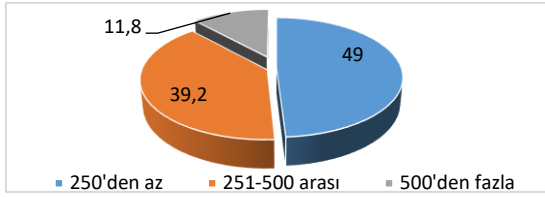
Üreticinin sattığı üzüm miktarı

Anket çalışmasına katılan üreticilerin ürünlerini satma durumuna bakıldığında katılımcıların %58.8'i ürünü hiç satmadıkları, %7.8'inin 100–150 kg arasında üzüm sattığı, %9.8'inin 151–250 kg arasında sattığı ve %21.6'sının 251–500 kg arasında üzüm sattığı belirlenmiştir. %2'lik bir katılımcı ise 1–2 ton arasında üzüm sattığını belirtmiştir (Çizelge 10). Bu çalışma sonucunda ankete katılan üreticilerin tamamının kendi arazisi üzerinde üretim yaptıkları belirlenmiştir. Dedelerinden kalma en eski çeşidin hangisi olduğu sorusuna %36.6 ile Zerik, %29.3 oranında ise Tayifi cevabını vermişlerdir.

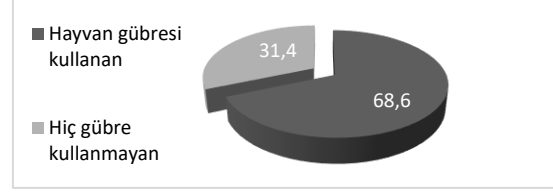
Çizelge 7. Ankete katılan üreticilerin dekara aldıkları verimin durumu

Table 7. The yield status of products per decare

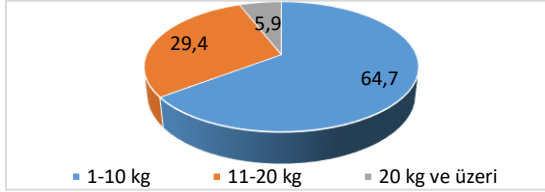
Dekara verim/Yield (da ⁻¹)	Adet/Number	Oran/Percentage (%)
100–200 kg	68	66.7
201–400 kg	18	17.6
401–600 kg	10	9.8
601–800 kg	4	3.9
1000 kg >	2	2.0
Toplam Total	102	100.0

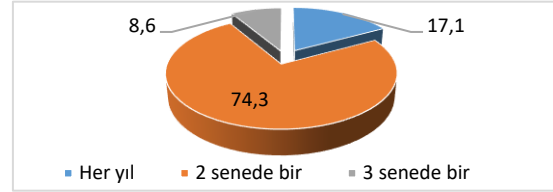
Şekil 6. Üretici bağlarındaki omca sayısı dağılımı
Figure 6. Distribution of tree numbers at producers vineyards

Şekil 8. Üreticilerin kullandığı gübre çeşidi
Figure 8. The type of fertilizer used by producers

Şekil 7. Omca başına verim dağılımı
Figure 7. Distribution of yield per tree

Şekil 9. Üreticilerin gübreyi uygulama zamanı
Figure 9. The time of fertilization

Çizelge 8. Ankete katılan üretici bağlarının sulanma durumuna göre dekara verimlerinin karşılaştırılması

Table 8. Comparison of yield status of products per decares by irrigation status

			Dekara veriminiz											
			100–200 kg		201–400 kg		401–600 kg		600–800 kg		800–1000 kg		1000 kg ve üzeri	
			Adet	Oran %	Adet	Oran %	Adet	Oran %	Adet	Oran %	Adet	Oran %	Adet	Oran %
Bağın sulanma durumu	Yeterince sulanıyor	Şemdinli	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		Merkez	24	100	8	66.7	4	33.3	0	0	0	0	0	0
		Çukurca	0	0	4	33.3	8	66.7	0	0	0	0	0	0
	Az Sulanıyor	Şemdinli	4	250	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		Merkez	8	50	0	0	4	100	0	0	0	0	4	100
		Çukurca	4	25	0	0	0	0	4	100	0	0	0	0
	Sulanmıyor	Şemdinli	52	54.2	12	50	2	100	4	100	0	0	0	0
		Merkez	24	45.8	4	16.7	0	0	0	0	0	0	0	0
		Çukurca	0	0	8	33.3	0	0	0	0	0	0	0	0

Çizelge 9. Ankete katılan üreticilerin kullandıkları terbiye sistemi ile dekara verimlerinin karşılaştırılması

Table 9. Comparison of yield status of products per decares by wine training system

			Dekara veriminiz											
			100–200 kg		201–400		401–600 kg		600–800 kg		800–1000 kg		1000 kg ve üzeri	
			Adet	Oran %	Adet	Oran %	Adet	Oran %	Adet	Oran %	Adet	Oran %	Adet	Oran %
İlçe	Şemdinli	Terbiye şekli	Terbiye sistemi hakkında fikri yok	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
			Telli Terbiye	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
			Goble	52	92.9	12	100	4	100	0	0	0	0	0
			Ağaca Sardırma	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
			Çardak	4	7.1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	Merkez	Terbiye şekli	Terbiye sistemi hakkında fikri yok	4	5.3	4	33.3	0	0	0	0	0	4	100
			Telli Terbiye	8	10.5	0	0	0	0	0	0	0	0	0
			Goble	32	42.1	4	33.3	4	50	0	0	0	0	0
			Ağaca Sardırma	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
			Çardak	32	42.1	4	33.3	4	50	0	0	0	0	0
	Çukurca	Terbiye şekli	Terbiye sistemi hakkında fikri yok	0	0	4	33.3	0	0	0	0	0	0	0
			Telli Terbiye	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
			Goble	0	0	0	0	4	50	0	0	0	0	0
			Ağaca Sardırma	0	0	4	33.3	4	50	0	0	0	0	0
			Çardak	4	100	4	33.3	0	0	4	100	0	0	0

Üreticilerin bildikleri en yeni çeşidin hangisi olduğu sorusuna ise %23.1 ile Reşik, %15.4 oranında ise Keçimemesi cevabını vermişlerdir. Üreticilerin bağ yetiştiriciliğinde anaç kullanmadığı, sertifikalı asma anacı kullanmak isteyip istemedikleri sorusuna ise %96 oranında evet cevabını verdikleri belirlenmiştir. Üreticilerin kullandığı en erkenci çeşidin hangisi olduğu sorusuna %75.7 oranında Zerik çeşidi cevabını verdiği, en geççi çeşidin hangisi olduğu sorusuna ise %36.1 oranında Tayifi cevabını verdiği belirlenmiştir. Üreticiler, bağda en fazla karşılaştıkları hastalık ve zararlının hangisi olduğu sorusuna %96.1 oranında külleme ve %2 oranında yaprak biti yanıtını vermişlerdir. Ayrıca üreticilerin hiçbirinin toprak tahlili yaptırmadığı ve “filoksera” ile ilgili herhangi bir şey bilmediği tespit edilmiştir.

Çizelge 10. Ankete katılan üreticilerin sattıkları üzüm miktarı

Table 10. The amount of grapes that producers sell

Satılan ürün miktarı Marketing products	Adet Number	Oran (%) Percentage
100–150 kg	8	7.8
151–250 kg	10	9.8
251–500 kg	22	21.6
1–2 ton	2	2.0
Hiç satmıyorum / None	60	58.8
Toplam / Total	102	100.0

TARTIŞMA VE SONUÇ

Anket çalışması sonunda üretici eğitim durumları göz önüne alındığında okula gitmeyen üretici oranının %25.5, ilkokul mezunu üretici oranının %37.3, ortaokul mezunu üretici oranının %9.8, lise mezunu üretici oranının %25.5 ve yüksek okul mezunu üretici oranının ise %1.9 olduğu tespit edilmiştir. Analiz sonuçlarına göre üreticilerin eğitim durumlarının orta seviyede olduğu sonucu çıkarılabilir. 2015 yılında yapılan bir çalışmada üreticilerin eğitim durumlarının %75’inin ilkokul, %20’sinin ise okumamış oldukları saptanmıştır [4]. Bu sonuçlara bakılarak çalışmamızdaki katılımcıların eğitim düzeyinin nispeten daha iyi olduğu görülebilir. Yapılan bir başka çalışmada ise ilkokul mezunu oranı %24.19, lise mezunu oranı

%22.58, okuryazar olanlar %20.97, ortaokul mezunu %20.97, okur-yazar olmayanlar %9.68 ve üniversite mezunları oranı %1.61 olarak bulunmuştur [5]. Bu sonuçlar göz önüne alındığında çalışmamıza katılan üreticilerin benzer eğitim seviyesine sahip oldukları söylenebilir.

Ankete katılan üreticilerin yaş ortalaması 47 olarak tespit edilmiştir. Yapılan bir başka çalışmada da üreticilerin yaş ortalaması 47 olarak tespit edilmiştir [4]. Ayrıca bir diğer araştırmada üreticilerin yaş ortalaması 46.33 olarak tespit edilmiştir [8]. Bu bakımdan yaptığımız araştırma, söz konusu çalışmalar ile benzer sonuçlar göstermiştir. Bu sonuca göre, Hakkâri yöresinde üzüm üreticilerinin yaşlı olduğu, gençlerin çiftçiliğe uzak kaldığı sonucu çıkarılabilir.

Yapılan anket çalışmasında üreticilerin %68.6 oranında ahır gübresi kullandığı, %31.4’ün ise hiç gübre kullanmadığı ve kimyasal gübre kullanımının ise hiç olmadığı ortaya çıkmıştır. Yapılan bir başka araştırmada üreticilerin %82.95’inin ahır gübresi kullandığı belirtilmiştir [12]. Bu açıdan bakıldığında Hakkâri’deki çiftçilerin ahır gübresi kullanımına daha az önem verdiği görülebilir. Aynı çalışmada ahır gübresini 2–3 yılda bir kullananların oranının %63.55 olduğu ve gübreyi sonbaharda toprağa verdikleri belirtilmiştir. Yaptığımız çalışmada ise ahır gübresini 2 yılda bir toprağa uygulayanların oranı %74.3, 3 yılda bir uygulayanların oranı ise %8.6 olarak belirlenmiştir. Bu sonuçlara bakıldığında çalışmamızın da benzer sonuçlar verdiği görülebilir. Ancak Hakkâri’de gübrenin ilkbaharda uygulanmasının sert geçen kış şartlarıyla ilgili olabileceği ve kışın kar altında kalan gübrenin etkisinin daha az olacağı düşüncesiyle böyle bir uygulamaya başvurulduğu çıkarımı da yapılabilir. Yapılan bir araştırmada üreticilerin %85.21 oranında çiftlik gübresi kullandığı, %14.79 oranında ise kimyasal gübre kullandıkları belirlenmiştir [8]. Bu sonuçlara bakıldığında Hakkâri’de yapılan üzüm yetiştiriciliğinin daha organik koşullarda yapıldığı söylenebilir.

Ankete katılan üreticilerin omca başına verim bakımından üreticiler 3 gruba ayrılmış, 1 grupta yer alanlar 1–10 kg arası, 2. grupta yer alanlar 11–20 kg, 3. grupta yer alanlar ise 20 kg ve üzeri olarak gruplandırılmıştır. 1. grupta yer alanların oranı %64.7, 2. grupta yer

alanların oranı %29.4, 3. Grupta yer alanların oranı ise %5.9 olarak belirlenmiştir. Yapılan bir araştırmada üreticiler omca başına aldıkları verime göre 3 gruba ayrılmış olup 8 kg verim alanlar %20 (1. grup), 10 kg verim alanlar %72 (2. grup) ve 15 kg verim alanlar %8 (3. grup) olarak belirlenmiştir [12]. Bu sonuçlara bakıldığında Hakkâri'deki üreticilerin omca başına verimlerinin daha düşük olduğu söylenebilir.

Ankete katılan çiftçilerin goble ve telli terbiye sistemini kullanma oranlarının %60.8 oranında olmasına rağmen dekara verimlerinin 100–200 kg arasında kaldığı gözlenmektedir. Buna göre üreticilerin teknik bilgi eksikliği yaşadığı ve hastalık ve zararlılarla mücadele konusunda bilgi eksikliği çektiği görülmektedir.

Sonuç olarak; Hakkâri yöresinde bağcılığın en temel sorunlarından biri teknik bilgi eksikliği olarak görülmektedir. Ayrıca TÜİK'in [3] yapmış olduğu bir araştırmaya göre Türkiye'nin en yüksek genç nüfusuna sahip olan il %25.5 oran ile Hakkâri'dir. Bu açıdan Hakkâri'de gençlerin tarımsal üretime teşvik edilmesi ve bu yönde adımlar atılması gerekmektedir. Bunun yanında yetkililerin, bölgeye uyum sağlamayan üzüm çeşitlerinde ısrar etmekten vazgeçmesi, her yıl çiftçilere dağıtılan ama ilin iklimine uyum sağlamayan, emek ve zaman kaybına sebep olan çeşitler yerine, ilin kendine has üzüm çeşitlerinin çoğaltılarak çiftçilere dağıtılması daha faydalı olacaktır.

KAYNAKLAR

1. Altındişli, A., 2003. An Overview on Turkish Sultana Production and Recent Developments. International Dried Grapes Production Countries Conference, 23–24 October 2003, İzmir/Turkey.
2. Anonim, 2017. Ki-kare Testleri Nelerdir, Hangi Amaçla Kullanılır? (<https://www.onlineistatistik.com/single-post/2016/12/11/ki-kare-testleri-nelerdir-hangi-amacla-kullanilir>) (Erişim Tarihi: Ağustos 2017).
3. Anonim, 2016. İstatistiklerle Gençlik, 2016. (www.tuik.gov.tr/pdfgetir.do?id=24648) (Erişim Tarihi: Eylül 2017).
4. Çakır, A., Karakaya, E. Uçar, H. K., 2015. Mardin İli Savur İlçesi Bağ İşletmelerinin Mevcut Durumu ve Potansiyeli. Iğdır Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi 5(1):9–19.
5. Çakır, A., Karakaya, E., Kuzu, K., 2014. Diyarbakır İli Eğil İlçesi Bağcılığının Mevcut Durumu, Sorunları ve Çözüm Önerileri. Türk Tarım ve Doğa Bilimleri Dergisi 1(4):490–500.
6. Çelik, S., 1998. Bağcılık (Ampeloloji). Cilt: 1. Trakya Üniversitesi Ziraat Fakültesi Bahçe Bitkileri Bölümü Yayınları, 278s.
7. Gökçay, E., 1985. Bitki Gen Kaynaklarının Önemi, Bağcılık Alanında Bu Konuda Yapılan Çalışmalar ve Çeşit Standardizasyonu Sorunu. Teşkilatlanma ve Destekleme Gen. Müd. Yayın No:3. Türkiye 1. Bağcılık Semp., 3:25–34.
8. Gözener, B., Y. Kaya, M. Sayılı, 2014. Erzincan İli Üzümlü İlçesinde Cimin Üzümlü Üretimi ve Pazarlama Durumu. Gaziosmanpaşa Bilimsel Araştırma Dergisi 9:74–80.
9. Kızılaslan, N., E. Somak, 2013. Tokat İli Erbaa İlçesinde Bağcılık İşletmelerinde Tarımsal İlaç Kullanımında Üreticilerin Bilinç Düzeyi. Gaziosmanpaşa Üniv. Fen Bil. Enst. Gaziosmanpaşa Bilimsel Araştırma Dergisi (4):79–93.
10. Newbold, P., 1995. Statistics for Business and Economics (W.Carlson&B.M.Thome). Prentice Hall, New Jersey, ABD. 792p.
11. Özbek, C., 2010. Hakkâri Yöresinde Yetiştirilen Üzüm Çeşitlerinin Bazı Ampelografik Özelliklerinin Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma (Yüksek Lisans Tezi). Yüzüncü Yıl Üni. Fen Bil. Enst. Bahçe Bitkileri Anabilim Dalı, 63s.
12. Yener, H., Cebeci, N.A., 2013. Manisa İli Sarıgöl İlçesi Bağ İşletmelerinin Yapısal Özellikleri ve Bazı Kültürel İşlemlerin Uygulanma Durumları Üzerine Bir Araştırma. Ege Üniv. Ziraat Fak. Derg. 50(2):223–230.